

істинного інтересу, вміння уявити собі точку зору мовця, його психологію, інтереси – ось компоненти вміння слухати, цієї важливої якості юриста. У цьому випадку можна стверджувати, що цим визначається професійна придатність [9].

Отже, для успішної професійної діяльності, для майбутнього кар'єрного росту випускники юридичного факультету повинні володіти знаннями основ комунікативного процесу, а саме: вміти володіти засобами вербальної та невербальної комунікації, вміти встановлювати міжособистісні (психологічні) контакти з різними учасниками спілкування, вміти використовувати прийоми впливу на людей, володіти прийомами активного слухання, володіти навичками усного та писемного ділового спілкування на високому професійному рівні.

Таким чином, формування і розвиток комунікативної компетентності – найважливіше завдання при підготовці майбутніх юристів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бедь В.В. Юридична психологія: навч. посіб. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: МАУП, 2004. – 436 с.
2. Андреева Г.М. Социальная психология: учеб. [для высш. учеб. завед.] / Г.М. Андреева. – М.: Аспект Пресс, 1998. – 376 с.
3. Слостенин В.А. Педагогика: учеб. пособ. для студ. пед. учеб. завед. / В.А. Слостенин, И.Ф. Исаев, А.И. Мищенко, Е.Н. Шиянов. – 3-е изд. – М.: Школа – Пресс, 2000 – 512 с.
4. Зеер Э.Ф. Психология профессий: учеб. пособ. для студ. вузов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Академ. проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2003. – 336 с.
5. Демедишина Н. Удосконалення комунікативної компетентності як умова професіоналізму державного службовця / Н. Демедишина // Вісн. НАДУ : зб. наук. пр. / редкол.: В. Т. Нанівська (голов. ред.) [та ін.]. – К.: Вид-во НАДУ. – 2007. – № 4. – С. 77.
6. Шагивалеева И.З. Правовая компетентность юриста // Университетский комплекс как региональный центр образования, науки и культуры: материалы Всероссийской науч.-методич. конференции; Оренбургский гос. ун-т. – 2011. – С. 937–940.
7. Кони А.Ф. Собрание сочинений в 8 томах. Т.3 Судебные речи. – М.: Юрид. лит. – 1967. – 534 с.
8. Александров А.С. Язык уголовного судопроизводства: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. – Н. Новгород. – 2003. – 650 с.
9. Порубов Н.И. Риторика: учеб. пособ. / Н.И. Порубов. – Мн.: Выш. шк. – 2001. – 384 с.

УДК 34.085

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ОКРЕМИХ СКЛАДНИКІВ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРАВознавця

Смутьська А. В.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Анотація: у статті надано визначення поняття «акмеологічна культура» правознавця як особистісного новоутворення; доведено, що ця якість обумовлює ефективний акме-орієнтований саморозвиток правознавця впродовж усього життя; зазначено, що розвиток акмеологічної культури забезпечує самореалізацію правознавця у професійній діяльності.

Ключові слова: культура, акмеологічна культура правознавця, правознавець, складники акмеологічної культури.

Анотация: в статье дано определение понятия «акмеологическая культура» правоведа как личностного новообразования; доказано, что это качество обуславливает эффективное акме-ориентированное саморазвитие правоведа в течение всей жизни; отмечено, что развитие акмеологической культуры обеспечивает самореализацию правоведа в профессиональной деятельности.

Ключевые слова: культура, акмеологическая культура правоведа, правовед, составляющие акмеологической культуры.

Annotation: the article provided a definition of «acmeological culture» as a personal lawyer tumors; proved that this quality makes the acme effective self-centered lawyer lifelong; stated that the development of culture acmeological lawyer provides self-realization in professional activity.

Key words: culture, culture acmeological lawyer, lawyer, components acmeological culture.

Закон України «Про вищу освіту», Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року вимагають підготовки фахівців, які окрім наявності професійних знань будуть здатні до постійного самовдосконалення, просування до вершин зрілості як у професійному, так і в особистісному розвитку.

То ж основним шляхом розвитку професійної компетентності юриста визнано саморозвиток [1].

Показником розвитку людини і її внутрішньою, особистісною якістю, яка забезпечує цей розвиток, є *культура* (тут і далі курсив наш – А.С.). Сутність акмеологічної культури складають здатність до самотрансценденції, відповідальність за самоздійснення, готовність до саморозвитку.

Здатність до самотрансценденції обумовлює вихід людини за межі самої себе, за межі власного буття. Це розширює можливості саморозвитку особистості, а, отже, – і руху до акме. Стимулюють процес самотрансцендентування ситуації, в які потрапляє людина.

Відповідальність за самоздійснення – це якість особистості, яка виявляється у здатності приймати правильні рішення, що ведуть до саморозвитку, бути наполегливою і добросовісною людиною, яка відповідає за результати діяльності, заподіяні вчинки.

Готовність до саморозвитку – це цілісне виявлення активності особистості, творчої самореалізації, планів і програми самоздійснення, подолання внутрішніх суперечностей.

У нашому розумінні **акмеологічна культура правознавця** – це особистісне новоутворення, котре розвивається у професійній діяльності і дозволяє розкрити якості правознавця як індивіда, особистості, суб'єкта, інтеграція яких обумовлює ефективний акме-орієнтований саморозвиток упродовж усього життя. Розвиток акмеологічної культури правознавця забезпечує самореалізацію у професійній діяльності.

Акмеологічна культура у житті правознавця відіграє інтегративну, координаційну, проєктувальну, регулювальну функції.

На рівні індивіда *інтегративна функція* акмеологічної культури виявляється в узгодженості темпераменту і задатків правознавця як передумови формування здібностей, зокрема й акмеологічних, розвитку його внутрішнього світу; на рівні особистості – забезпечує об'єднання в єдине системно-структурне утворення ціннісно-сміислової, мотиваційно-цільової та емоційно-вольової сфери особистості юриста; на рівні суб'єкта – дозволяє правознавцеві максимально повно реалізувати свою суб'єктність у взаємодії з колегами, клієнтами.

Сутність *координаційної* функції акмеологічної культури полягає у тому, що відбувається узгодження сутнісних сил правознавця і можливостей їхнього виявлення у професійній діяльності.

Проєктувальна функція акмеологічної культури передбачає «випереджаюче відображення» особистісно-професійної траєкторії правознавця, спрямованої на досягнення акме і самоздійснення.

Регулювальна функція акмеологічної культури правознавця забезпечує ефективність процесів самоактуалізації, самовдосконалення, самореалізації, саморозвитку.

Таким чином, акмеологічна культура правознавця з внутрішнього боку є особистісним новоутворенням, що забезпечує прискорення акме-орієнтованого саморозвитку юриста, закріплення нових досягнень у професійній діяльності, а із зовнішнього – система головних функцій, особистісних якостей і діяльнісних виявлень, сформованість яких є передумовою ефективного акме-орієнтованого саморозвитку.

Акмеологічна культура правознавця є сукупністю структурних і функціональних складників. *Структурні складники* відображають акмеологічну культуру юриста як цілісне новоутворення, а *функціональні зв'язки* допомагають виявити і спрогнозувати зміни, що відбуваються і здійснюватимуться у професійній діяльності у майбутньому. Дотримуючись позиції відомих акмеологів А. Деркача і О. Селєзньової, до складників акмеологічної культури правознавця віднесемо ментальний, ціннісний, креативний, ... мотиваційно-цільовий, емоційний, операційний, компетентнісний [2].

Акмеологічна ментальність юриста – це те загальне, що характеризує його як людину, яка спрямована на постійний саморозвиток. Таким чином, акмеологічна ментальність правознавця є фундаментальним, глибинним шаром свідомості, що координує і рефлексивні акти, й усвідомлену поведінку, зорієнтовану на саморозвиток.

Найвищою цінністю акмеологічної культури правознавця є цінність безупинного саморозвитку. Якщо в контексті розвитку акмеологічної культури представити цінність саморозвитку як термінальну, то інструментальними відносно неї цінностями виступатимуть цінності пізнання, самопізнання, а також цінності безперервної освіти і самоосвіти.

Правознавець в обраних цінностях опредмечує свої індивідуальні сили, творить, реалізує себе у самовдосконаленні – й одночасно виявляє розвиток акмеологічної культури. Важливим фактом є те, що правознавець має допомагати людям задовольняти потребу у самовдосконаленні, самореалізації, саморозвитку. Із означеної позиції слід говорити про необхідність формування акмеологічної культури правознавця як найвищої цінності.

Зміст *креативного* складника акмеологічної культури правознавця складає творчість як діяльність, яка обумовлює його акме-орієнтування, і креативність як особистісну властивість, що забезпечує ефективність творчості. Ми розглядаємо творчість не лише як самостворення нового матеріального продукту, але й як діяльність, що змінює ставлення людини до себе, до інших людей, до оточуючого світу. Саме творчість як діяльність, яка вносить конструктивні зміни у систему зв'язків між людиною і світом, дозволяє правознавцеві виявляти найбільшу свободу у професійній діяльності, найповніше реалізувати свою самість. На думку В. Сластьоніна [3], культура і творчість є взаємообумовленими. Культура – це завжди творчість з усіма характеристиками творчого акту, вона завжди розрахована на адресата, на діалог, а «засвоєння» її є процесом особистісного відкриття, створення світу культури у собі, співпереживання.

Отже, творчість є невід'ємною частиною акмеологічної культури правознавця – завдяки ній розкриваються акмеологічні здібності, удосконалюються творчі вміння і навички, виявляється нове позитивне ставлення до себе, до клієнтів.

Зміст *мотиваційно-цільового* складника акмеологічної культури правознавця представляють інтегровані в єдине ціле процеси акме-мотивації, цілеутворення і цілепокладання в галузі саморозвитку.

Дослідниця А. Маркова до акме-мотивації відносить мотивацію досягнення самореалізації, відносної автономності і незалежності окремої людини у процесі індивідуального розвитку, підсилення самотунності й неповторності індивідуального розвитку, творчого внеску в професію [4, с. 43]. Такі науковці, як А. Деркач, О. Селєзньова, визначають акме-мотивацію як прагнення до покращення результатів, незадоволеність досягнутим, наполегливість у досягненні власних цілей. На їхню думку, акме-мотивація містить таку мотивацію досягнення, що супроводжується високою готовністю до ризику. Така складова обумовлює формування у людини готовності приймати на себе відповідальність, рішучість у ситуаціях невизначеності, наполегливість у досягненні мети,

завзятість у подоланні перешкод. Люди, які мають мотивацію досягнення і готовність до ризику, перебувають у пошуку ситуації досягнення, вони впевнені в успішному вирішенні проблеми, що раптово виникла, не губляться у ситуації змагання, набувають досвіду виходу зі складної, непередбачуваної ситуації.

На нашу думку, акме-мотивація правознавця – це переорієнтування мотиваційно-цільової сфери на розвиток процесів самості у професійній діяльності, а також бажання навчити клієнтів розкривати власне «Я» у процесі практичної діяльності. Акме-мотивація стимулює правознавця на постановку і вирішення складних завдань, орієнтує його на максимально повне розкриття можливостей, регулює і контролює виконання визначених у процесі саморозвитку завдань.

В емоційному складнику акмеологічної культури правознавця виділимо загальне ставлення до себе (самоствалення) і власне оціночне ставлення (самооцінку). У науковій літературі існують різні підходи щодо співвіднесення понять самооцінки, самоствалення й образу «Я» як підструктури «Я»-концепції. Деякі дослідники не розмежовують самоствалення і самооцінку. Зокрема, В. Маркін [5] вважає, що самоствалення як емоційно оціночний акт виступає в якості оцінки, одночасно є самостваленням (суб'єктно-особистісною) активністю і результатом цієї активності – особистісним новоутворенням, а саме стійким ставленням до себе (власне самостваленням).

Процес саморозвитку має логіку й етапи, на яких використовуються методи, прийоми роботи над собою, засоби самовпливу (*операційний складник*). Психотехнології самопізнання, саморегуляції, самореалізації розвивають особистісну культуру правознавця, підвищують рівень майстерності і професіоналізму. Вчинення дій акмеологічного характеру забезпечується розробкою програми самокорекції правознавця, спрямованої на самоорганізацію і використання необхідних методів та прийомів самовдосконалення, практичною реалізацією програми засобами самонаказу, самопереконання, самонавіювання, самовправ. Такі психотехнології допомагають розкрити внутрішній потенціал правознавця.

Зміст акмеологічної культури складають його *акмеологічна грамотність і акмеологічна компетентність*. Акмеологічною грамотністю людини, як вважають акмеологи А. Деркач, О. Селєзнєва, є поінформованість про закономірності досягнення вершини у своєму особистісному, суб'єктному та індивідуальному розвитку; вихованість особистості як суб'єкта самоперетворювальної діяльності (розвиток здатності до акме-орієнтованих самозмін, почуття відповідальності за самоздійснення, готовність до саморозвитку); наявність у мотиваційно-смісловій сфері особистості інтересу до саморозвитку [2].

О. Кондратьєва [6] розглядає акмеологічну компетентність як змістовну характеристику акмеологічної культури особистості. У широкому розумінні акмеологічна компетентність, на думку авторки, є системою знань, умінь, навичок, що сприяє розв'язанню суперечностей між особистістю і діяльністю, збереженню цілісності особистості у діяльності і забезпечує їхній взаємовплив. У вузькому значенні акмеологічна компетентність подається як обізнаність людини з досягненнями і можливостями акмеології.

А. Деркач, О. Селєзнєва [2, с. 44] вважають, що акмеологічною компетентністю є інтегральна здібність людини будувати свій поступальний розвиток у різних сферах діяльності з постійним ускладненням завдань і підвищенням рівнів досягнень, що позитивно впливають на реалізацію потенціалу особистості.

На основі аналізу виявлених позицій вважаємо, що *акмеологічна компетентність правознавця* – це його здатність пізнавати і розкривати власний професійно-правничий потенціал, постійно поповнюючи його новими знаннями та вмінням розвитку самості у професійній діяльності, а також удосконалювати правничу майстерність і професіоналізм у навчально-виховному процесі.

Отже, кожен з функціональних складників акмеологічної культури правознавця реалізується через певні компетенції. Зокрема, мотиваційно-цільова складова акмеологічної культури правознавця реалізується через такі компетенції як уміння: актуалізувати потреби самоздійснення в професійній діяльності, переорієнтувати потреби і мотиви згідно з планом і програмою саморозвитку, досягати високого рівня самоздійснення у навчально-виховному процесі. Емоційна складова – за допомогою таких компетенцій, як уміння: використовувати неагресивні способи оптимізації внутрішнього конфлікту, а також формувати адекватне самоствалення, коригувати процес саморозвитку, усвідомлювати процес саморозвитку і самоздійснення як життєву цінність. Операційна складова організовується у процесі реалізації таких компетенцій як уміння: складати плани і програми саморозвитку, співвідносити способи саморозвитку та умови професійної діяльності, складати план самоздійснення у процесі професійної діяльності. Компетентнісна складова полягає в умінні пізнавати і розкривати професійні та акмеологічні здібності, формувати акмеологічну компетентність правознавця, створювати умови для саморозвитку сутнісних сил.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ільїн С.О. Сутність професійної компетентності студентів юридичних факультетів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/ilyin-so-sutnist-profesiyanoi-kompetentnosti-studentiv-yuridichnih-fakultetiv>.
2. Деркач А. А. Акмеологическая культура личности: содержание, закономерности, механизмы развития / А. А. Деркач, Е. В. Селєзнєва. – М. : Изд-во Москов. психолого-социал. ин-та; Воронеж : Изд-во НПО «МОДЭК», 2006. – 496 с.
3. Сластенин В. А. Гуманитарная культура специалиста / В. А. Сластенин // Магистр. – 1991. – № 1. – С. 3–21.
4. Деркач А. А. Психология развития профессионализма / А. А. Деркач, В. Г. Зазыкин, А. К. Маркова. – М. : Изд-во РАГС, 2000. – 123 с.
5. Маркин В. Н. Акмеологические условия продуктивного формирования отношений личности обучаемого к себе (самоотношение) / В. Н. Маркин // Акад. общест. наук при ЦК КПСС. – М. : Мысль, 1989. – 171 с.
6. Кондратьєва Е. П. Акмеологическая культура как научно-культурный феномен / Е. П. Кондратьєва // Психологические проблемы профессиональной деятельности кадров государственной службы: психолого-акмеологические чтения. – М., 1997. – С. 109–113.